

PEDAGOGY

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»

РЕМЕХ Тетяна Олексіївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
remehtatyana@gmail.com

Нині одним із провідних підходів до навчання учнів є компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей особистості. Перелік таких компетентностей, визначений освітніми документами, зокрема, Державним стандартом базової середньої освіти 2020 р. [1], уналежнює (узагальнено): вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною, іноземною мовами; математичну, екологічну, інформаційно-комунікаційну, культурну, громадянські та соціальні компетентності; компетентності в галузі природничих наук, техніки, технологій; інноваційність; підприємливість і фінансову грамотність та навчання впродовж життя.

Навчальна програма предмета «Основи правознавства» (9 клас) засвідчує його суттєвий потенціал щодо формування/розвитку практично всіх ключових компетентностей учнів. Це підтверджують програмові мета і завдання навчання основ правознавства та представлена в пояснювальній записці таблиця «Компетентнісний потенціал предмета (за ключовими компетентностями)» з описом відповідних умінь і ставлень учнів [2].

Принагідно зауважимо, цей перелік ключових компетентностей визначено за Державним стандартом базової і повної середньої освіти 2011 р. [3], на основі якого зазначену програму було укладено (2016 р.), удосконалено (2017 р.) та оновлено (2022 р.). Тож формулювання ключових компетентностей, представлених у ній, дещо відмінний від визначених новітніми освітніми документами (подано нами вище).

Особливу роль, на нашу думку, предмет «Основи правознавства» відіграє у розвитку громадянської та соціальної компетентностей учнів.

Адже через зміст і способи діяльності на уроках забезпечується формування/розвиток у дев'ятикласників: низки умінь як-от критично осмислювати право, права людини; ідентифікувати себе як представника різних спільнот, громадянина України; досягати порозуміння та співпрацювати з іншими; проявляти громадянську позицію та соціальну активність, ін. та ставлень, серед яких – повага до людської гідності та прав людини, визнання цінностей демократії, поцінування справедливості, рівності й верховенства права; активна громадянська позиція та відповідальність.

Детальний аналіз змісту вказаної навчальної програми (пояснювальної записки в цілому і таблиці зокрема) приводить нас до думки, що з огляду на відведений навчальний час на викладання предмета «Основи правознавства» – 35 годин (1 година на тиждень) – виконання завдання набуття учнями вмінь та формування ставлень як складників кожної ключової компетентності видається проблематичним. До прикладу, розвиток математичної компетентності учнів у навчанні основ правознавства передбачає оперування цифровими даними, математичними поняттями для пізнання, пояснення, аналізу правових подій, явищ і процесів; перетворення джерельної інформації з однієї форми в іншу (графік, таблиця, схема, діаграма тощо); використання математичних символів; побудову логічних ланцюжків; оперування цифровими даними; використання статистичних матеріалів у вивченні правових питань та ін. і (щодо ставлень) усвідомлення важливості принципів математичного міркування, логіки, аналізу при дослідженні правових явищ і процесів. А от основними вміннями й ставленнями щодо основних компетентностей у природничих науках і технологіях згідно програми є такі як: пояснювати та оцінювати науково-технічного прогресу на людину і суспільство, вплив діяльності людини на довкілля; усвідомлювати значення сталого розвитку для суспільства і держави, ощадливого використання природних ресурсів, відповідальність за екологічний стан у місцевій громаді [2]. Подібні розлогі описи умінь і ставлень знаходимо й під іншими зазначеними в навчальній програмі ключовими компетентностями.

Зрозуміло, що програмовий зміст предмета не дає змоги широко розглядати такі питання на уроках основ правознавства – учитель може торкатися їх лиш частково (точково), використовуючи міжпредметні зв'язки, прийоми актуалізації знань учнів із інших предметів/курсів. Приміром, вивчаючи тему «Функції держави», учні можуть пригадати, що означають поняття «функція» (з математики чи біології) та «держава» (з історії). Однак наведений приклад розглядаємо лише як актуалізацію учнями значення цих понять.

Відтак ефективне компетентнісне навчання учнів основ правознавства потребує застосування певних інструментів. Ними можуть бути міжпредметні пізнавальні завдання, спеціальні завдання й запитання, навчальна дискусія із суспільно значимої теми, навчальний проект тощо. Зауважимо також, що ключові компетентності учнів є наскрізними та формуються/розвиваються комплексно. Наведемо кілька прикладів таких

спеціальних комплексних завдань і запитань [4]:

Поясніть поняття «ритуал», «міф», «звичай», «релігійна норма» (можна скористатися підручниками з історії). Наведіть приклади. Обґрунтуйте, чому виникли ці поняття і як вони пов'язані між собою.

Як представники вашої родини та оточення залучаються до вирішення нагальних питань громади? Запишіть результати вашого дослідження та представте класу.

В інтернеті знайдіть приклади форм звернень громадян. Створіть електронну папку з такими зразками. Запропонуйте зібрані вами зразки класу.

На основі тексту пункту параграфа складіть схему / інфографіку «Види (рівні) цивільної дієздатності фізичної особи».

Складіть кілька порад, які допоможуть вам здійснювати покупки в інтернеті безпечно.

Що таке, на вашу думку, підприємницька діяльність? Які види підприємництва ви знаєте?

Ознайомтеся з повноваженнями дільничного офіцера поліції. Складіть схему або кластер із відповідною назвою. Яких висновків ви дійшли?

Таким чином, реалізація компетентнісного потенціалу навчального предмета «Основи правознавства» потребує оволодіння вчителем методами, прийомами й способами формування/розвитку ключових компетентностей учнів. А відсутність таких положень в аналізованій нами навчальній програмі та почасти в окремих підручниках із предмета ставить на порядок денний необхідність опису таких інструментів та методики їх застосування в методичній літературі.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» від 30.09.2020 № 898. <http://surl.li/mfre>

2. Основи правознавства. 9 клас. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Затверджено та надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 № 698). <http://surl.li/ctved>

3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text

4. Ремех Т.О., Пометун О.І. Основи правознавства: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2022. 179 с. www.shkola.in.ua/2519-osnovy-pravoznavstva-9-klas-remekh-2022.html